

newyorška
konferenca

o hitchcocku

sanja muzaferija

V letu, v katerem bi velikan svetovnega filma, če bi še živel, dopolnil sto let, mu je newyorški Muzej sodobne umetnosti od aprila do avgusta posvetil doslej najboljše predstavitev, ki je obsegala tako filmske projekcije kot tudi obširen prikaz vsega njegovega ustvarjanja: artefaktov njegovega oblikovanja, memorandumov in beležk, ki jih je zapisoval, scenografij in *story-boardov*, ki jih je risal, skic, risb in fotografij. To je bila v jubilejnim letu doslej največja Hitchcockova retrospektiva – manjkale so le Hitchcockove igralke in teoretske razprave o njegovem delu. Ta del posvetila največjemu med največjimi puristi filmske umetnosti so nadoknadili med 13. in 17. oktobrom letos, ko je v New Yorku v organizaciji New York University Tisch School of Arts in Oddelka za filmske študije pod naslovom "Hitchcock: proslava stoletnice" (*Hitchcock: A Centennial Celebration*) potekalo doslej največje srečanje, kdajkoli posvečeno temu legendarnemu filmarju. Petdnevno newyorško druženje v čast enemu produktivnejših režiserjev, ki je posnel 53 igranih filmov, so pripravljali tri leta, na njem pa se je zbralo 450 povablencev. Med njimi so bile znamenite Hitchcockove igralke, Janet Leigh (*Psiho*), Eva Marie Saint (*Sever-severozahod*) in Teresa Wright (*Senca dvoma*), scenarista Joseph Stefan (*Psiho*) in Evan Hunter (*Ptiči*) ter najbolj znani znanstveniki, akademiki, književniki, esejisti, profesorji in drugi učenjaki vseh vrst iz celega sveta, ki so se kdajkoli ukvarjali ali pa se še ukvarjajo s Hitchcockovim impresivnim petdesetletnim opusom. Mednje sodijo na primer Laura Mulvey, Robin Wood in Slavoj Žižek. Konferenci je predsedoval profesor Richard Allen, šef katedre za filmske študije pri Tisch School of Arts newyorške univerze, udeležila pa se je tudi Hitchcockova hči Patricia Hitchcock Reville.

Alfred Hitchcock, po mnenju mnogih največji filmski režiser vseh časov, ki so ga v kritičnem smislu definitivno etalirali francoski "novovalovci" v petdesetih, se je rodil pred sto leti, natančneje, 13. avgusta 1899 v Londonu. Glede na to, da je debitiral leta 1922, zadnji film pa je posnel v letu 1976, sega njegova kariera čez dobrišen del dvajsetega stoletja. Zato ni pretirano, če rečemo, da je preučevanje Hitchcocka istovetno preučevanju filmske umetnosti kot take in da je filmska umetnost vzorčni medij iztekajočega se stoletja, on sam pa vzorčni umetnik tega medija. Ko je leta 1980 umrl, je bil sredi priprav za svoj nov, žal nikoli dokončan filmski projekt. O njem in njegovih filmih je bilo verjetno napisanih več knjig kot o kateremkoli drugem filmskem avtorju, saj je vsaka nova generacija filmskih kritikov in teoretikov

odkrivala "svojega Hitchcocka". Na sami konferenci je potekala tudi promocija nove knjige o Hitchcocku, *English Hitchcock* Charlesa Barra, nekatere pomembne eseje o njem pa sta v knjigi *Alfred Hitchcock: Centenary Essays* posebej za to priložnost zbrala in uredila Richard Allen in Sam Ishi Gonzales. Hitchcockovi filmi so tudi svojevrstno ogledalo razvoja filmske tehnologije: od nemega do zvočnega, od črnobelega do barvnega filma. Vse od prvih, izrazito nizkoporačunskih projektov, pa tja do večmilijonskih hollywoodskih produkcij kasnejših let, Hitchcock filma ni samo revolucioniral, ampak je tudi vztrajno, pogumno in ekstenzivno eksperimental s tehnološkimi inovacijami, kot sta na primer 3-D in Vista Vision, s specialnimi efekti in tehnikami montaže. Je avtor povsem izvirnih snemalnih kotov, širokemu občinstvu pa je znan po svojevrstnem podpisu s telesom, saj se je v svojih filmih pojavljal tudi fizično – v skladu z duhom postmodernizma, po katerem avtor sicer stoji za svojim delom, vendar je hkrati tudi njegov sestavni del in njegov opazovalec. Voyeurizem, impliciten filmski umetnosti, je postavil na povsem novo raven in ga povzdignil na raven estetskega stališča.

Osebnosti, kot so Eisenstein, Griffith, Gance in Ford, so bili vse od nastanka filma režiserji, "večji od življenja". To je uspelo tudi Hitchcocku, vendar na povsem specifičen in le njemu lasten način. Postal je obča last, hkrati kultni režiser in pop ikona, klasik in legenda, *mainstream* in nikoli povsem razumljen. V svoji knjigi intervjujev s Hitchcockom je François Truffaut napovedoval, da bodo Hitcha ob koncu stoletja primerjali s Proustom. V času, ko je knjiga izšla (leta 1983), se je to zdelo nemogoče, celo smešno, vendar je newyorška konferenca pokazala, da je bila to resnično vizionarska napoved. Nikomur ni uspelo vzbuditi tolikšnega in takšnega zanimanja ter tako številnih poskusov, da bi dešifrirali njegove kreacije, skozi katere je pogosto ponovno oživil svoje trdovratne otroške strahove, nikomur ni uspelo svojih psihoz spretnije in bolj večje prenesti na filmski trak. Pomen dejstva, da je bil Hitch vzgojen kot katolik in da se je šolal pri jezuitih, ki so dajali poseben poudarek telesnim kaznim, in vprašanje, ali je ta pretresljivi biografski podatek kakorkoli vplival na njegov filmski opus, še vedno nista pojasnjena. John Russel Taylor, eden od Hitchcockovih biografov, je prav v tem videl izvor njegovega kasnejšega talenta za ustvarjanje napetosti. V filmski teoriji se danes kot dve ekstremni gledišči znova prepletata tako imenovano čisto avtorsko branje njegovih filmov na eni strani, in teze, ki skušajo njegov opus brati izključno skozi feministični in dekonstruktivistični aparat, na drugi. Psihoseksualno

fotografije: Sanja Muzaferija

kodirani filmi še danes, kot da bi terjali freudovske razlage, vzbujajo in razburjajo filmske teoretike, predstavniki mlade generacije filmarjev pa Hitcha vztrajno citirajo kot nekaj, kar je imelo odločilni vpliv na njihovo formiranje.

Newyorška konferenca je v vseh pogledih zadovoljila in celo preseгла pričakovanja, mojstrov opus pa je obdelala z vseh strani, z vseh zornih kotov in z vseh teoretskih pozicij.

Prvemu plenarnemu zasedanju z naslovom *Critical Perspectives* je predsedoval Thomas Leitch (avtor knjige *Find the Director and Other Hitchcock Games*), govorili pa so Laura Mulvey (njen članek *Visual Pleasure and Narrative Cinema* je preučevanje Hitchcocka obrnil na glavo), Lesley Brill (Wayne State University, Detroit) in Robin Wood, ena največjih avtoritet za Hitchcocka sploh. Zvečer istega dne je potekala svečana večerja v Hitchcockovo čast, ki so se je udeležile tudi vse njegove še živeče najpomembnejše "blondinke" razen Tippi Hedren, ki je bila v zadnjem trenutku zadržana.

Drugo plenarno zasedanje je bilo naslovljeno *Biographical and Historical Perspectives*. Predsedovala sta mu Sidney Gottlieb in Donald Spot (prav tako eden od sinonimov za hitchologe).

Za medije in eksperte je bilo morda najbolj zanimivo plenarno zasedanje *Working With Hitch: A Screenwriter's Forum* z Evanom Hunterjem (*Ptiči*), Arthurjem Laurentsom (**Vrv**) in Josephom Stefanom (*Psiho*) kot govorniki. Vendar pa so v vsej polnosti in širini nazorno pokazale, kako vse je mogoče videti in slišati (!) Hitchcocka, šele akademske okroglice mize. Ena od njih je bila posvečena izključno filmski glasbi pri Hitchcocku, svoje eseje o Bernardu Herrmannu in ostalih aspektih zvoka in glasbe v njegovem opusu pa so predstavili Christopher Husted, Arturo Serrano, Daniel Antonio Srebnick in Jack Sullivan. Pri omizju, ki se je pozabavalo z vpostavitvijo Hitchcockovega dela v kontekst (*Hitchcock in Context*), je gostoval Thomas Hemmeter, ki je razvil teorijo družbenega nelagodja in suspenza ter postavil Hitchcocka v kontekst srede stoletja v predavanju z naslovom *The Social Anxiety of Suspense: Reflections of Mid-Century American Society in Key Hitchcock Films, 1940-60*.

O evropskih estetskih vplivih na Hitchcocka je govorila posebej zanimiva okrogla miza z naslovom *Hitchcock and European Cinema*, na kateri je sodeloval tudi ugledni Thomas Elsaesser, ki je podrobno analiziral Hitchcockovo in Langovo ustvarjanje (*Hitchcock and Lang: Up Close*), o Hitchcockovi naraciji pa omizje z naslovom *Narrative and Cognition*. V naslednjih dneh je potekala diskusija z naslovom *Industrial Discourses, or the Business of Filmmaking*, ki je Hitchcocka obravnavala z rakurza marketinga in hollywoodske industrije sanj. Hitchcockovo likovno plat in njegovo razmerje do umetnosti je razdelovalo omizje *Hitchcock's Museum*, gotske elemente, razmerje z E. A. Poejem in vse, kar ste kdaj hoteli vedeti o *doppelgängerjih*, pa *The Gothic in Hitchcock*.

Druge okroglice mize so bile posvečene Hitchcockovim sodelavcem (*Collaborative Acts*), feminističnemu pogledu skozi *Feminist Evaluations* (Sabrina Barton, Laura Hinton, Amy Nelson, Susan White), televizijskemu opusu (*Hitchcock's Other Screen*) ter nacionalni identiteti in njenemu prevpraševanju (*Memory and Trauma*). Posebej zanimivo je bilo omizje *Auteur Theory Revised*, na katerem je svoje povsem neortodoksne, a domiselne in utemeljene teze o podobnostih med Benthamom in Hitchcockom predstavil Miran Božovič, izstopal pa je tudi Thomas Leitch, ki je o zanimivih predelavah Hitchcocka govoril v eseju *Hitchcock Without Hitchcock*. Zanimivi so tudi pri nas sorazmerno zanemarjeni *Queer* pristopi k Hitchcocku, ki tvorijo čisto posebno teoretsko smer, skorajda bi lahko rekli: šolo. S svojimi prispevki je to hitchcockološko usmeritev obogatilo omizje z naslovom *Queer Desire* in eseji Sama Ishi Gonzalesa, Jamesa M. Ivoryja, Patricie White in Jamesa N. Browna ter Pamele Sant. O zvoku in tišini pri Hitchcocku je dodatno elaboracijo ponudila okrogla miza *Sound/Silence*, celotni *nouvelle vague* pa je problematiziralo omizje *Hitchcock selon qui* (Robert Stam, Walter Rabichek, James M. Vest, Janet Bergstrom).

Posebna omizja so bila posvečena še političnemu aspektu pri Hitchcocku, ljubezni in ljubezenskim razmerjem pri Hitchcocku, ženskam pri Hitchcocku

in "hitchcockovskim" igralskim performansom, v celoti pa so bili prikazani trije filmi, *Sever-Severozahod*, *Ptiči* in *Psiho*.

Med plenarnimi zasedanji velja posebej omeniti še izjemno zanimiv drugi del *Critical Perspectives* z Davidom Sterittom (ki je veliko pisal o Hitchcockovem odnosu do religije), Paulo Maranz Cohen (ki je pisala o Hitchcockovem razmerju do viktorijanskega romana), Jamesom Naremorejem, Robertom J. Corberjem in ultimativnim "hitchcockijancem" Petrom Wollenom.

V okviru čisto teoretskih (in ne kritičnih) perspektiv je na plenarnem zasedanju pod predsedstvom Janet Bergstrom vzdignil največ prahu "derviš univerze Georgetown" (tako ga je poimenoval Richard Allen) Slavoj Žižek, ki bo prihodnje pomlad postal gostujoči profesor NYU. Za isto mizo sta sedela in govorila še pionir tekstualne analize Raymond Bellour in Lee Edelman z bostonskega Tufftsa (Queer Theory).

Na posebnem Forumu, ki je bil posvečen francoskim pogledom na Hitchcocka, so govorili Pascal Bonitzer, Jean Douchet in André S. Labarthe.

Status zvezde tega akademskega, a tudi medijskega dogodka pa si je vendarle prigrabila spretna Camille Paglia. Svojo najavo projekcije *Ptičev* je večje izkoristila za lastno promocijo in napoved knjige o *Ptičih*, ki jo je napisala za BFI, zbranim akademikom pa je uprizorila pridigo o tem, kako se (približno citiram): "...eden pred drugim le delate važne, film pa je pravzaprav popularna umetnost. Zato morate, če imate o filmu kaj povedati, to povedati – preprosto."

Kakorkoli že, konferenca je zadovoljila vse poglede in prizme, skozi katere se danes v kritiki in teoriji govori in piše o Hitchcocku, lačni senzacij pa so se lahko naslajali z informacijami iz prve roke, ki so jim jih posredovali njegovi sodelavci. Čeprav Petra Bogdanoviča na konferenci ni bilo, se je vseeno dobro spomniti, kako mu je Hitchcock nekoč dejal, da svojih filmov nikoli ne gleda skupaj z občinstvom, saj ne pogaša njegovih krikov – sliši jih namreč že med snemanjem. Morda je slišal tudi že vse tisto, kar so o njem govorili na konferenci? Najpomembnejše je, da nam je stari filmski mag zapustil zavidljivo število filmov, med katerimi je vsaj deset remek del, ki jih imamo lahko za klasiko filmske umetnosti in ki so oblikovala naš moderni kulturni pejzaž.

S takšnim povprečjem se ne more pohvaliti noben drug režiser. Mednje prav gotovo sodijo **Vrtoglavica** (o nedavno restavrirani kopiji je govoril cel svet), **Senca dvoma**, **39 stopnic**, **Tujca na vlaku**, **Ptiči**, **Sever-Severozahod**, **Uročeni**, **Dvoriščno okno** (pred kratkim ga je za televizijo neposrečeno adaptiral Christopher Reeve), **Gospa, ki izginja**, **Klič M za umor** (Andrew Davis je nedavno posnel rimejk z naslovom **Popolni umor**), **Razvpita** in – vsakakor najznamenitejši – **Psiho** (Gus Vant Sant je pred kratkim skušal narediti rimejk tako, da je kader za kadrom sledil izvorniku; film je dokaj neslavno, čeprav morda nezasluženo, propadel.). Očeta suspenza in izumitelja MacGuffina (predmeta, ki sam na sebi ne pomeni nič, vendar se okrog njega odvijte zgodba in vzpostavi zaplet) pravzaprav sploh ni mogoče kopirati. Ni naključje, da je ob Waltu Disneyju Hitchcock edini filmar vseh časov, katerega ime je postalo sinonim za žanr. Nekateri resda zatrjujejo, da je Brianu de Palmi deloma vendarle uspelo slediti stopinjam starega lisjaka, drugi odločno trdijo, da mu manjka mojstrov prepoznavni rokopis. Doslej je bilo posnetih šest kino-rimejkov Hitchcockovih filmov. Poleg že omenjenih je bil **Najemnik** posnet celo dvakrat, 1932 in 1944, prav tako **39 stopnic** (1958 in 1978), **Gospa, ki izginja** pa leta 1979. Posnetih je bilo tudi dvajset hommageov, med katerimi najdemo **Oči Laure Mars** (*The Eyes of Laura Mars*, 1979) Irvina Kershnerja, **Brez sonca** (*San Soleil*, 1982) Chrisa Markerja, **Besnilo** (*Frantic*, 1987) Romana Polanskega, **Ponovno mrtev** (*Dead Again*, 1991) Kennetha Brenagha in **12 opic** (*Twelve Monkeys*, 1996) Terryja Gilliana. Na neki način se je se je Hitchcocku morda še najbolj približal Jonathan Demme, vendar bodo lahko o tem treznejše in s tem bolj kompetentno sodile šele prihajajoče generacije filmskih kritikov. •

Prevedel Saš Jovanovski